

minicrònica

A reveure! A reveure! A reveure!

El gener del 1939 l'escriptor Francesc Trabal es va acomiadar de Catalunya cridant "A reveure!". Com ell, mig milió de persones van travessar la frontera. Cinc novetats editorials en fan memòria

SÍLVIA MARIMON

01

L'exili femení

EL FINAL DE 'LES MODERNES'

"No he trobat cap home que se n'hagués anat a l'exili perquè la seva dona se n'hi havia anat". Al revés, però, va passar sovint. Marta Pessarrodona, després de publicar *França 1939. La cultura catalana exiliada*, es va quedar amb ganes d'escriure sobre les dones que van haver de marxar, amagar-se i autoexcloure's. Ho fa a *L'exili violeta* (Meteora). Amb la Segona República, les dones van aconseguir el vot i van començar a tenir força en el món de la cultura i la ciència. Franco, però, ho esmicolà.

L'èxode de les dones cultes. EDITORIAL METEORA

02

L'èxode en l'imaginari popular

TERGIVERSAR EL PASSAT

En les darreres dècades s'ha escrit moltíssim sobre l'exili republicà. *Reflexionant l'exili. Aproximació a l'exili republicà: entre la història, l'art i el testimoniatge* (Afers) és una reflexió sobre com s'ha anat dibuixant aquest èxode massiu i republicà en l'imaginari col·lectiu. Hi ha veus clàssiques, com la de la investigadora francesa Geneviève Dreyfuss-Armand, i d'altres de molt crítiques, com la de Vicenç Navarro, que deslegitima de manera contundent els que desvinculen el franquisme dels feixismes europeus del període d'entreguerres. Martina Camiade parla de com els rossellonesos van viure, un pèl aclaparats, l'allau humana del 1939, mentre que Jordi Guixé treu a la llum el cas de l'obscur Pedro Urraca, el triple agent que va perseguir i detenir Lluís Companys (per cert, misteriosament algú va netejar l'expedient d'aquest espia que es va dedicar a capturar exiliats). Enric Pujol i Salomó Marquès reflexionen sobre l'expulsió dels que van introduir una nova manera d'educar. El debat acadèmic sobre la relació entre testimonis i historiadors, o la importància de les fonts orals, tanquen aquest volum.

03

L'Hospital Varsòvia de Tolosa de Llenguadoc

SOLIDARITAT AMB ELS MAQUIS

"Senyors i senyores, potser desconeixen els fets que mostra aquest documental. No es tracta d'ignorar la veritat, sinó que conèixer-la pot provocar vergonya i malestar". Així comença *Spain in exile*, un film inèdit fins ara que l'editorial Afers ha recuperat amb l'ajuda del Memorial Democràtic i que acompanya el llibre *Exili, medicina i filantropia. L'Hospital Varsòvia de Tolosa de Llenguadoc (1944-1950)*. La pel·lícula, rodada el 1946 per un equip de cineastes nord-americans, explica el retorn dels supervivents espanyols dels camps d'extermini i les miserables condicions de vida dels exiliats a França.

El més impactant, però, és la història que revela el llibre que ha coordinat Àlvar Martínez. Ho admet Miquel Bruguera, president de la Fundació Museu d'Història de Catalunya, al pròleg: "Si fa un temps m'haguessin preguntat per l'Hospital Varsòvia, no hauria sabut què contestar. Ho ignorava tot. M'hauria semblat inaudita l'existència d'un hospital, creat pels republicans espanyols exiliats al sud de França, un hospital habilitat per atendre els maquis". Però és cert: va existir un hospital arplegat a base de deixalles, però amb un personal abnegat. El 1944, després de l'alliberament de França, els exiliats vivien en moments d'eufòria. Si els nazis queien, també podia caure Franco. Va ser aleshores quan es va organitzar l'operació Reconquesta, una invasió militar per enderrocar el govern feixista espanyol a través dels Pirineus. Amb l'objectiu d'assistir als maquis ferits, es van habilitar diversos hospitals de sang. Un va ser l'Hospital Varsòvia, que va aguantar en mans dels metges republicans espanyols fins al 1950. Aquell any, amb l'operació Bolero-Paprika i la il·legalització dels partits comunistes estrangers, tot l'equip sanitari en va ser foragitat, però el centre el va salvar el metge Joseph Ducuing.

Francesc Vilanova: "S'ha parlat molt poc dels feixistes catalans, hem sigut bastant indulgents"

El personal de l'Hospital Varsòvia va ser foragitat de França en l'operació Bolero-Paprika. EDITORIAL AFERS

04

Els franquistes catalans

ELS DEFENSORS DE HITLER

"Molts intel·lectuals, amb noms i cognoms, que escrivien als mitjans de comunicació espanyols van elogiar Hitler. Ningú els obligava a fer-ho. Van arribar a dir que era el líder més genial d'Europa, anhelaven un nou ordre feixista europeu i la fi de les democràcies", explica Francesc Vilanova. A *L'any que va caure París*, publicat per La Magrana, el director de l'arxiu històric de la Fundació Carles Pi i Sunyer no parla dels que van marxar, sinó dels que es van quedar i que eren catalans i franquistes convençuts: "S'ha parlat molt poc dels feixistes catalans, s'ha tendit a pensar que el franquisme se'ns imposava des de fora, en aquest sentit hem estat bastant indulgents".

Vilanova ressegueix els escrits d'aquests franquistes "purs i durs" que la primavera del 1940 opinaven amb molta "claredat" als mitjans de comunicació espanyols. Molts saludaven amb entusiasme el Tercer Reich. Al juliol, un peu de foto de la revista *Destino* era plou explícit: "El pueblo francés deberá de este modo a sus vencedoras una poderosa labor higiénica que ha de serle altamente útil". Déu-n'hi-do.

A Catalunya, els franquistes van descriure Hitler com el líder més "genial" de tots. LA MAGRANA

05

'Allez! Allez!'

PASSANT LA RATLLA

"Si tinguéssim el conformisme dels animals, seríem com ells. Nosaltres som molt pitjors: som bèsties tristes", escriu Lluís Ferran de Pol. Veiem un Pere Calders incrèdul perquè un gendarme s'interessa pels seus prismàtics i s'adona que alguna cosa "s'ha trencat per sempre". Un Fabra excitadíssim perquè ha trobat dues barres de pla blanc. A *Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939* (L'Avenc), Maria Campillo ha reunit els relats de 41 autors. Tots escriuen sobre què van sentir quan van passar "la ratlla".

Campillo ha compilat relats literaris. L'AVENC

Més de 400.000 persones van travessar la frontera l'hivern del 1939. EDITORIAL AFERS